

Управлшня культуры I туризм) ВшницькоТ обласноТ державно! адмпссграй!

Вшницька обласна ушверсальна наукова б|блютека 1М. К.А.Т|М1рязева

Нащ'ональна сшлка краезнавшв УкраТни

ь ГО «Асошаши б|блютек Вшниччини»

**Роль краснавства
у соидальн о-е коноилчному
1 культурному розвитку репону**

Матер1али III МіжнародноТ научово-практичнс конференц!

10-12 жовтня 2012 р.

З таудою молилися бша образу ЗиновинськоУ Богородицу питаючи в ней порадп (нести святыню до церкви чи зачекати), отець Володимир широ молився за повернення святит.

За два ТИЖНІ до смерті Свдоктя Дршчук прийшла до отця Володимира на сповіщ. А коли повернулася додому, сказана доноңц: «Цьому батюшш' можна довірити ікону». Ось так за чаав четвертоУ церкви - Усекновення Глави Іоанна ІІІ предтечі - сталося чёргове диво - Зиновинська Ножа Матір нарешп знайшлася.

[ікону переносиц до церкви з пошаною, у дні Різдвяного посту, якраз тод), коли до Вшниш привезли кро-воточивий образ Спасителя. ГПд час хресноУ ходи раба Божа ЗшАуда, доњка Свдокп Дршчук, помггила неймов!-рне: Богородиця, змальована «слитою», розплюшила оч\|

І Ид час ходи, коли свят ню вносили на руках до храму, вщбулися перш! зщення. Л ітня жшка, котра ледве переставляла ноги, вщчула себе здоровою, як титьки приклада уста до ікони.

З того часу поспійно трапляються чудеса. Ниш образ БожоУ Матер! ЗиновинськоУ, який встановили праворуч ви| ВІКІаря, прикрашений не Т1льки ризами, а золотими ѹрбінними ланцюжками, хрестиками та каблучками. Кожна така р!ч - окремс диво, окрема історія зщення, шасливого порятунку чи БожоУ допомоги.

Джерела

Приходы и церкви 11ододьской епархии шд ред. Ю.СшШського; вступ. ст. А.Трембшького. - Бгта Церк-ва: Вид. О.Ншонювський, 2009. - 994 с. -- 3| змісту: [с. Зиновинш]. - С. 541-543. 557.

Медведева, І. Зиновинське диво: Об Богородиц! І.Медведева Вшниччина. - 2006. - 14 черв.

Кондратюк, В. Іс горія села Шевченка (колишня назва Зиновиший) / В.Кондратюк. - .Жтин. 2005. - (Руко-пись

Греко-ка толицька І православна церква у с. Дзялів (ХУП-ХХ ст.): до питання \$\\пнн конфесши належност!

//. В. Слотюк

.\\ статни представлена історія храми с. Дзялів (тепер с. Ким'яногрка Жмеринського району Шнницько! оСтиспи) у \ 17/ ХХ ст.

'//»• агHcIe ргехен!» и Шину о! Iemplex ш //г чШа%е о/їг/aНт (тт (Ие гШаце о/ КатуапоВІгка, "АИтегупка ЛЧІПСІ, Утт'Ыа гефон) /n/He /7-2/"" ссипне*.

К.чюШи слова: Жмеріський район, с. Джое, церкви Успення Пресвято! Богородиц/, церкви Святого Миха/ш, конфестина належшеть, патріарх Тихон.

З пдно з тарифом 1629 року, два давшх прикордонних поселення, Дзялів і Стаславгв (Стаславчик), уже в XVII С1. мали статус М1стечк1в, який до ки-шя цього ж сто.пття втратили. Правда, Стаслав1в повернув його у XIX столггп завдяки имшатив! О.Бахметсва, а Дзялів так \ залишився селом. На початку XVII сто.пття мютечковий статус визначався наяв'л'стю в поселеннях урядницькоУ адАнштрашУ І храм!в. то. як правило, знаходилися у центр! села. Центром Дзялова тод! була Тепличчина. У Державному вторичному арх!в! збернастєся метрична книга церкви Успіння 11ресвятоУ Богородиц;, датована 1761 роком, а точшше 3 червня 1761 року. Можливо. не ! < той храм, швдяки як-ому Дзялів був хбстечком уже в 1629 рош!. Побудований вш значно рашшс 1629 року.

І (еркva Успіння ПресвятоУ Богородиц знаходилася на вершин! пагорбу, то своУм швщним крутосхилом оминав джерело, яке школи не замерзalo. Сьогодт там - криниця-когтанка. На пагорб! розм!шувався цвнтар. У 1761 рош службу в храм! ы'дправдяv |< рей Семен Радищевич, а в 1797 р. Гюго настоятелем став священик Таврило Шостацький.

В)дом1 прозвища односельшв, то проживали в сел! у друпій половин! XVIII СТОЛІТТЯ: Страшнк Гладчу-ки. Трюкуии. Грошов! (Грошовенки), Боднарчуки. Стефанишип. Гарматюки. Лабунськл, Файдуни, Тиквачь Ковалиппн, Андрушки (Андр1яшки), Костишеш, Мельники. ЛоУки, Паламар! [1].

Варто пам'ятати, то 1 линия 1569 року, за умовою Любл!нськоУ УшУ. Схлдне Подшля увгйшло до складу Полмш 1 перебувало там до 1795 року. Тобто, 226 рокч ми з поляками жили в одшій держав!. В результат!, вже у першшй половин! XVII стол!ТТЯ православие дворянство окатоличилося в так!й м1р1, то в друпій половит цього ж СТОЛІТТЯ лише деякв дворянськ! роди спов!дували православну в1ру. Вони складали М1зерну менипеть на пров!НЦ1Йних сеймиках, а на Под!л! практично зникли [2]. Саме тому на Правобережжл майже вс1 тод1шн1 церк-ви належали утатам, тобто феко-католикам.

Це п1дтверджуч; І Н.Яковенко, яка нише, то «наприкш XVI - в первих десяти.т'ттях XVII ст бачимо

починим *и ит* До самослійного життя прийшло перше поушіне поколення княжих нашадків, яю вщували себе т., чисткою Польського корол!Вства[>] [3]. Давю княж! роди згасали, а Ух земл! переходили до поляків разом 13 селянами.

У 1563 році з'являється квартяне вішсько. Яке охороняло швидені кордони короїдства. І ж функції воно виконувало і шлях 1569 року. У 1570-х роках самоорганізувалося Вішсько Запорозьке. Проходив активний процес так званої «феодагпазп», коли «верховний землевласник-князь чи король передавав своїм збройним васалам у володіння теригорп, освоєт селянами-орачами» [4]. Згодом таких тут з'явилося чимало. Та що кінець XVIII століття завершилася польська доба в ютори наших земель. Польща, поділена МІЖ основними геополітичними гравцями то/пішноїУ Свропи. втратила свою державість.

У 1795 році, внаслідок третього поділу, Р(п) Посполита перестала існувати. Не стало 1 Подільського воєводства. Воно було окуповане Роїською !мперією. Спочатку це територію передали (зяславському наміоництву, а в 1795 році - Подільською I Брацлавською губернії. Наприкінці 1796 року всі вони належали до Подільської губернії з центром у Кам'янці [5].

У 1794 році, одночасово з експанією російськоїУ православної церкви на Зам.г церква Успіння Пресвятої Богородицї! I церква Святого Михаїла у Дзялові змінили свою конфесію належність I перестали бути греко-католицькими.

У 1801 році Синод роїськоїУ православної церкви заборонив будівництво храмів к українському стил! I запровадив нові архітектурні правила, «кількість діловідповідальні московському п'ядівальному стилю, що сформувався під впливом Казансько-Астраханської шатрової архітектури. Російська !мперія взялася за активну русифікацію приєднаних територій, насамперед допомогаючи церкви. Відомий роєвський філософ В.Солов'йов з цього приводу відзначає напис: «Тираническая русификация, тесно связанная с еще большим разрушением греко-католической церкви, представляет воистину национальный грех, тяжелым бременем лежащий на совести России и парализующий ее моральные силы».

Враховуючи негативне ставлення російського православ'я до греко-католіків, можна припустити, що саме тому у 1836 році церкву Успіння як колишню ужатську було скансовано I розібрано. Пізніше ронбрали ! перенесли подалі Від місця, на якому вона знаходилася. I церкву Святого Михаїла. Але до 1836 року (а це було 73 років) в селі Існувало дві церкви: Святого Михаїла й Успіння Пресвятої Богородицї!. Історія перенесення церкви Святого Михаїла до клінця не з'ясована. Можна лише припустити, що, оскільки нон, була збудована в українському національному стилі I ранній належала греко-католикам, то причина перебудови \ перенесення церкви в ТУ архітектурі! га конфесії надежное. Та її змінили религію! Гіш! уподобання людей за такий короткий проміжок часу було неможливо. До того ж, службу в церкві почали правили роєвською мовою, яка для переважної більшості вірян залишалася малозрозумілою. При таюю ситуації могли виникнути невдоволення, а то й протести.

Неважко I те, що стало причиною «усердних просяб» частки єшчан до ноєводи київського Франциска Селез'я Потоцького щодо необхідності побудови нового храму на честь Святого Михаїла на початку 60-х років XVIII ст.

Ф.С.Потоцькому тоді належали землі колишнього норубежжя разом I Могилевом, Брацлавом, Тульчином та Уманіло. В ерекції 1763 року він пише: «Склоняясь к усердным просябам моих дзяловских подданных, выставляющих мне на вид великую нужду в постройке (ишутиЧт'аше) в моем наследственном имении с. Дзялове браславского воеводства, брэндовского ключа, новой церкви, в которой умножалась бы и ежедневно процветала слава Божия, а души христианские, исполненные Пречистою Кровию Иисусовою, через богослужение, духовное наставление и участие в св. таинствах получали спасительные плоды, я охотно разрешил устройство, с благословения верховного духовного начальства, новой во имя св. архангела Михаила церкви и для прпдичного содержания священника настоящим моим вечным фундешем, во имя Господне, падаю и назначаю! Прежде всего назначены плац на котором стоит церковь, также погост, священническое помещение и друша священический хозяйствственные (помещения), постройки для слуги (\$1ш>) церковного. Здесь же, при погосте, будут продолжаться до леса огороды для яровых посевов. Потом поле в 3-х сменах, в каждой смене по 34 дня, т.е. столько, сколько можно вспахать в один день десятью плугами. «Первая рука поля» находится за дубовым лесом, у дворского сенокоса, у*гегг рггу ОЧУОСЬ аєась і сігю; в длину тянутся от межи Малаховского сенокоса до пахотного поля Федора Завратного. Другая рука поля находится между границами дворского сенокоса - с одной стороны и озера сі\Уог\$кіт - с другой. Там же, при дубовом лесе, известном под именем Клев - сенокос, также придается немного сенокоса на Лысой горе. В третьей смене, при станиславских мельницах, указывается иоле, тянувшиеся до источников, известных под именем Миравская Криница; к нему присоединяются кілак от |егегтуса до той же реки (на которой устроены мельницы). Другой сенокос в дубовом лесе, называемом Елев, при межах дворских сенокосов.

Все сии означеные мною на вечные времена грунты, луга и огороды будут отмеряны и обмежеваны в присутствии комиссии, исходатайствованной мною у св. апостольного престола. Вышеозначенные грунта, луга и огороды увольняю от всех налогов, складчин, податей как дворских, так и громадских и иных общих и частных повинностей. Желая, сверх того, сохранить за парохом сей церкви и приемниками его все привилегии, присвоенные священническому сану, позволяя. Варить пиво, курить водку для собственной и домашней только его.

пароха, надобности, в праздники Рождества Христова. Пасхи и отпуста сътить меды. Обязываю сего велебного пароха и его приемником, под угрозою потери значения сего фундуша, пребывать в единении с св. костелом, в послушании верховному пастырю, св. отцу папе римскому, а также молиться за нас фундаторов и приемников наших живых и мертвых. Настоящий мой вечный фундущ я обещаю сохранить во всем нерушимо и наследников моих обязываю к сохранению сего фундуша во всех пунктах и статьях, здесь описанных. Для полной веры, силы и значения, подписываюсь собственноручно и прикладываю печать. Дано в замке моем Кристопольском 12 дня, м. Мая 1763 года.» [6].

Текст цього документа поданий у редакцн комкету кторико-статистичного опису, що опрацьовував матеріали польськоУ доби, яю вийшли друком у 1889 рош. Вт вказує на те, що нова церква Святого МихаУла вщ початково закладалася як греко-католицька. Та й сам Потоцький зобов'язував ГУ «пребывать в единении с св. костьолом». Як ми уже знаємо, греко-католицькою вона була до 1794 року, а потм вийшла до РосійськоУ православно! церкви, разом !з церквою 'Успення Пресвятої Богородиц!. Вщомо, що їдвід церкви мали шоностаси «изрядной живописи» і дзвини з 4 дзвонами «спижової меди» кожна. До того ж, при них працювали невеличк! школи. Церква Святого МихаУла мала будинок для священика, землю і шокос.

У пей період село належало Станклаву Сченсному Потоцькому Усину Франциска Селез'я Потоцького) і Яну Дзяконському. В ньому нараховувалося 140 двор!в. в яких проживало 64 шляхтича, 564 шдданих і 14 єве'їв. Село мало три корчми. У двох - гврбУ продавали панськое вино, в основному купцям 13 Могилева, Ямполя, БраУлова, !млин, якого орендували [7].

У 1844 рош прихл'd церкви Святого МихаУла складався 31 120 двор!в, а службу правив священик Клемент Ш Киницький [8].

XIX ст. завершилося.

На початку ХХ ст., в результат! бут'їмкиш.клят революшУ в Росії, для православно!' церкви настали непрост] часи. Тоднишій іатрірх Тихон виступив в рвкою критикою радянсько'Увлади. і хоча в 1919 рош вш зайняв биш стриману нозишию, це не допомогло ан! патртарху. аш церкву

У 1418 рош розстріяли митрополита Київського Володимира. Влада штормувала антицерковш настроУ.

З метою глузування над Віроючими, у Тамбов! встановили пам'ятник Іуд! Іскарлоту, провелУ кампажю з «розкриття мощів святих угодників».

У 1922-1923 рр. країною прокогилася хвиля ареїтв і суд!В над духовенством 1 (и'руючими).

У транш 1922 року щд домайнпі арешт взяли натр!арха Тихона. В пей же період у еередовш церкви почали виникати груп «реформатор!в», як! отримали назву «обновленц». «Обновленц» виступали за !с11с сшвробпніцтво з радянською владою, різко критикуючи іатрірха. Шсля арешту Тихона Ум вдалося шдиорядкувати соб! велику частину приход!в і вже 29 кв!тня 1923 року провести у Москв! Другий Помкний собор РоайськоУ православно!' церкви, який позбавив Тихона сану паттмарха, скасував патриаршество, дозволив (пискоиам одружуватися, а священикам. якл овдовии, - женитися вдруге.

У липн! 1923 року патр!арх Тихон покаявся «у сво'їх провинах проти державного ладу» і було випущено на волю. Тисяч! священик, якд ратше церейшли до «обновленц», приносили тепер покаяння Тихонова. Л тим часом практичне здіслення церковно'У полтвики зосредувалося в руках оргаш ОПТУ ! НКВС.

І сля смертт у 1925 рош Тихона влада не дозволила провести собор для обрання нового патр!арха. Згодом до керування церквою прийшов патр!арх Серій, якого одразу ж заарештували, але в грудн! 1926 року впустили. 29 линия 1927 року вш візнав радянську владу.

У цен же період в Дзялов! служив отець Йосип Іванько, родом 13 Чершпве'коУ губернп'. Його ам'я складалася з тести чолош'к: дружини - Тетяни Михайл!вни, дочок - Ольги, Мари', В'їри та сина Василя, який у перин ДНІ В'їпи загинув на фронп. У 1925 рош Йосипа Іванько заарештували жбито у справ! «Про хрести на Йосафатові долин!», шсля чого додому вш бише не новернувся. С1м'я деякий час проживала у еедг а пот1м виТхала на батькльщину. Разом із тим. хвиля релтінного протистояння не оминула й Дзял!в. Мав мкце конфлікт мгж прибУчниками патр!арха Тихона та «обновленцями», яких звинувачували у сшвпраш з радянською владою і руйнуванш в'їри. Заюнчилося це протистояння б!йкою бия церкви взимку 1926 року, в якш активну участь брали священики, когр1 з'їхалися до Дзялова з ускл округи [9].

Не дивлячись на поди', що розвивалися в нодальшому. церква Св. МихаУла не була зруйнована і школи не закривалася. За радянських чаав, особливо на Пасху, бия нег збиралося нимало людей як мкцевих. так ! з навкодиших си: Олексп'вки, Тараавки. Станклавчика та м. Жмеринки.

Шсля проголошення у 1991 рош незалежності України дзялтвський храм належав рвним конфео'ям. аж поки не був переданий Українським Православии церкв! Київського Патр!архату.

Джерела

1. ЦДІАК України. Ф. 224. - Оп. 2. - Спр. 65. - Арк. 165.
2. АЮЗР.Ч. XVII.-Т. 1.-К., 1871.-С. 856.
3. Яковенко, Н. Парієй з кторп середньов'їноУ та ранньомодерно'У України / Н.Яковенко. - К., 2009. - С. 249,
4. Там само. - С. 252.

5. Крикун, М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в ХV-ХVІІІ ст. / М.Крикун. - К., 1993. - С. 36.
6. Труды комитета для историко-статистического описания Подольской епархии. - Каменец-Подольск, 1889.- Вып. 4. - С. 332-334.
7. Топографическое камеральное описание Подольской губернии. - СПб., 1799.- С. 217.
8. ДАВЮ. Ф. 200. - Оп. 1. - Спр. 904. - Арк. 51.
9. ДАВЮ. Ф. 70. - Оп. 1. - Спр. 9, - Арк. 61,

З ктори вшрдження УГКЦ у Вшишп': вул. Крутій Спуск, 9

, о. Григорій (Рогацький)

У статті/ розкрито /сторичн/ обставини, що зумовили тдтлая УГКЦ. мкце, яке заимей изпор'я хати на крутому спуску. <де проходить богослужбення, у ведомості УГКЦ у Вшишп' про и мешканців, умови елу.тз/ша в цт хат! п/д час тдп'ля, подано б/ограф/ю о. Романа Бахматовського та причину заснування ним згро.мадження сестер Непорочного Серця Мари Фат/всько/ Досл/джено шлях в/д хатинкі на крутому Спуску Оо храму Покрова Пресвято! Богородиц! по вул. Кшвські т у Вшишп, а також зв'язок м/ж ними.

ТИе игНсІе зНош НШог\са1 агсит.чапсех ц-ЫсИ санхеа¹ а ылан'ехИне ас/пнГу о/(./(.У'.' //Не Пкга'п/ан Огеек С 'алИоис СНигсН), а рог/ д/а реаааш 'и соПа%е он а+арШ хлоре, у/Неге Ниг^/ех ж'сг ог^аннеа¹, т геполч/Нон о/Ц(.С т Утт'х/а, або! /Н/х Иш /нИабИшпсех, ана¹ Лхчне хепчес сопш'онх т И /н Итхе о/ /А/у хесгел н>огк. П а lxo с/exспБех а рпн.ч1 Вотан ВакН/акп'хку 'у ыло^гарИургезен1m% /Не гсахон о) (аиги1а//ан о/' /Не 1 'е\$т Hсан пин сомнит/у патеа¹ а/ег Маг'ш РНШ/УХ ка. ТИе ае//c/e хшЛех </ nc/у/гот /Не Ни/ он а гарШхлоре lo а сНигск "ТИе РнНесЧон о] /Не Мox/ НоЦу Mo/Иег о/Ооа" т Куп'х ка 81. \n 1Inpm/х/а ам/ connесГ/он Бемеен /Нет

Ключов! слова: В/н/щя, Крутни Спуск, тдтлая УГКЦ, в/дрод.исення УГКЦ, о. Роман Бахматовський, /громидження сестер Непорочного Сергія Mari Фат/всько/, храм Покрова Пресвято/ Богородиц/

Розкриває тему сестра Святослава Завшська (Згromадження сестер Непорочного Сердія Марі), яка жила в цій хаті Представляємо і спогади: «Я буча в Вшишп з 19Н1 року до чергови 1994 року, дал/ чус/ла /хоти на Іахн), для мене то була дуже велика жертва, а в 1994 році пришла до нас перша новичка теля п/дп/ля. У 1993 році померла наша настоятелька с. Агіф/я».

Історичн обета в інн, що зумовили шдшлля Церкви.

Однозначно, це - переслування. Розповідає с. Святослава: «Шля Льві/ського лжесобору греко-католицька церква пала в тдтлая. Ми тут були раз »отцем Михаилом Хриною... ми п/шли а якусь г/м/ш/но (я не була тод! в моншиому одя и, в щ/в/льному), /устр/лись ми там •» с/пари/оклаениками, отець просто тод! запитав: «Що ви знаете про греко-католицьку церкву.» / одразуже виступила/Печника, вон а була в/дм'шиницею, так а душа в адм/н/стратх/вна: «Греко-католицька церква засновани в 1596 році». Шля Льв/вського лжесобору, який в/дбувся в 1946 році. греко-католицьки церква ппш/а в тдп'ля Священики, як/ не хот/л/и зректися греко-католицько/ в/ри / евят/шого отця Папи Римського, /х судии/, не дозволяли Ім проводит!/ Службу Божжу, греко-католицьк/ церкви и/крайвачися, священик/в застали в Сиб/р. Були так/ священики, як/ лишилися тут, /х не встигли вивезти. як/ на державши робот/ працювали, а правили Свят) Л/тург'/ю по хатах або в себе вдома, в резних м/сцях, були так/ випадки, що навінн в л/с/ правили, там збиралися по дектька людей / церква дал/ продовжуваг/а /снувати, церкви не загинула. Вс/бс наших спекотв перед тим собором 12-13 кв/тня засудит (прим. - 1945 року), /и один , пискон не зрадив свое/ церкви, свое/ в/ри».

Яке мкце история цнт хати займас у вшрдженж УГКЦ у Вшишп? Хто тут жив?

Отже, «... церкви /а/увили, /снували не т/льки в Зах/дн/й У крапп, але и в тих областях. Ос були так! осередки греко-китолик/в / прийшли до себе греко-католицького священики Вони правили в р/зних м/сцях, / в Сх/дн/й Укра/н/, де т/льки можна було, а також в Вшишп, де теля Сиб/ру пр/пхав отець ребемпторист Григорій Мисак тому, що не дозволили йому повернутися на Зах/дн/у Україну. Ви поселився в В/ннищ I допом/г йому в цьому римо-католицькій священнік о. Март/н Високинський. Ви допом/г, щоб поселитися в гий хат/ на крутому спуску. Жича тут одна римо-католичка. дуже подожни пан/. / о. Григорій обслуговував тут п/дп/льно греко-католик/в, / допомагав ри/о-католицькому священиков/ гздити ни р/з/п парафи, ран/ если, / спов'Оав в/рнх. Жила тут пот/м одна такс/ пин/ Фриницканського чину, пин/ В/кторх Сн/гуревка, с. В/кторы Сн/гуревка. Вони допомисче/а отцям. варили /сти. П/з/ше при/хав еюди отець /гор Вотяк, ви ще не буе тод/ отцем. буе лише